

SPORLØS FÆRD

Oplev naturen uden at sætte spor

RAPPORT 2023

**MØN
UNESCO
BIOSFÆRE**

Tak til:

Anders Knudsen/ *Traneholt Biodynamisk landbrug* – Anette Syska/ *Selvstændig Konsulent* – Anja Hemmingsen/ *Afdelingsleder Park og Grønne Områder Vordingborg Kommune* – Benjamin Christensen/ *Møn Is* – Bjarne Nielsen/ *Friluftsrådet* – Cecilie Sjelle/ *VISM* – Elly Nielsen/ *House of Møn* – Hans Henrik Erhardi/ *Møn Naturforening* – Inger Marie Scavenius/ *Klintholm Gods* – Jacob Kreutzfeldt/ *Kunsthø 44 Møn* – Jane Skov Lind/ *Naturstyrelsen* – Jens Krarup Haubroe/ *Nordfeld Gods* – Kevin Bendix/ *Food Entreprenør* – Lars Jørgensen/ *Lodsejer* – Lis Ravnsted-Larsen/ *Møn Naturforening* – Martin Bender/ *VISM* – Martin Vestergaard/ *Danmarks Naturfredningsforening* – Mette Folmer Jensen/ *Mandemarke Bylaug* – Michael Tange/ *Fishing Sealand* – Mike Ameko Lippert/ *Sandvejens natur- og kulturarvsforening* – Niels Natorp/ *Geocenteret Møns Klint* – Per Skov Jensen/ *Vestmøn Lokalforum* – Per Werge/ *Nyord/Rørets venner* – Rolf Hoelgaard/ *Centerchef Vej, Natur og Miljø* – Sabine Tranbjerg Lissau/ *Museum Sydøstdanmark* – Simon Zachodnik/ *50 Things To Do* – Susanne Rosenild/ *Naturvejleder* – Søren Sørensen/ *Udviklingskonsulent Vordingborg Kommune* – Tina Olsen/ *Møn Handel*

Forord

I gennem 2023 har et projekt under Møn Biosfære sat fokus på Sporløs Færd for at undersøge, hvordan vi sammen – både beboere og gæster – kan passe på den mønske natur. Det har ledt til denne rapport, som er udarbejdet af arbejdsgruppen bag Sporløs Færd bestående af Biosfæreambassadører og ansatte i biosfæresekretariatet og Vordingborg Kommune.

Rapporten har til formål at give indblik i og forståelse for konkrete udfordringer ved folks færden i naturen på Møn, og den præsenterer mere end 60 konkrete handlingsinitiativer, der kan bidrage til øget sporløs færd. Rapporten inviterer alle med i fællesskabet om at passe på den mønske natur og opfordrer til handling og ansvar.

Udover ønsket om at passe på naturen for naturens egen skyld, bygger projektet på den opfattelse, at menneskers oplevelser og det at være i naturen har en helt central betydning for deres velbefindende og livskvalitet. Spørgsmålet er, hvordan vi finder balancen mellem benyttelse og beskyttelse, samt hvilken rolle vores egen adfærd spiller?

Der findes allerede en række tiltag, der adresserer disse spørgsmål. Vores arbejde bygger på en dyb anerkendelse af de tidligere og igangværende tiltag fra blandt andre Naturstyrelsen, Visit Sydsjælland og Møn (VISM), Camønoen, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Vordingborg Kommune. Sporløs Færd ønsker at komme endnu bredere og mere samlet ud med budskabet om at færdes sporløst i naturen. Vores undersøgelse har vist, at der er et stort behov for dette, hvilket ikke bliver mindre i lyset af en forventelig øget tilstrømning af gæster til Møn. Vores ønske er også, at budskaberne i Sporløs Færd bliver en integreret del af formidlingen af lokale oplevelser og strategiske planer.

Bag undersøgelsen og denne rapport ligger mange interviews og erfaringsudvekslinger med en række mennesker fra organisationer og foreninger samt borgere, lodsejere, turismeaktører, overnatningssteder, handelsvirksomheder og besøgssteder i biosfæreområdet. Vi takker alle, der har bidraget med deres tid, viden og erfaringer og heraf muliggjort denne rapport samt givet Sporløs Færd luft under vingerne.

Vi glæder os til det fremtidige samarbejde!

Arbejdsgruppen bag Sporløs Færd, december 2023.

Indhold

Forord	3
Introduktion	5
Del 1: Udfordringer og forslag til indsatser.....	8
Affald.....	8
Overnatning	9
Toiletforhold.....	10
Støj.....	11
Færdsel uden for stierne	12
Adgang til og regulering af naturområderne	12
Mobilitet og infrastruktur	14
Styring, ansvar og samarbejde.....	14
Viden og kommunikation	15
Opsummering: Behov for viden, afstemning og kommunikation	17
Del 2: Sporløs Færd – Indhold og tilgang	17
En ny tilgang: Kommunikationstrekanten.....	18
Del 3: Sporløs Færd – Formidling og udrulning	18
Økonomi og realisering af indsatser.....	20
Hovedkonklusioner.....	20

I dokumentet *Sporløs Færd rapport 2023 appendiks* kan du læse mere om, hvordan denne rapport er blevet til samt se den fulde liste over de konkrete udfordringer, arbejdsgruppen er blevet præsenteret for i løbet af undersøgelsen.

I dokumentet *Sporløs Færd Indsatskatalog 2024* kan du se hvilke 10 konkrete indsatser, arbejdsgruppen har udviklet på baggrund af undersøgelsen og denne rapport.

Introduktion

Baggrund

Særligt de seneste 10 år er naturbeskyttelse, klima og miljø flyttet ind på den samfundsmæssige dagsorden. Vi færdes i naturen som aldrig før, alt imens tilstanden for den danske natur er historisk dårlig. At den danske natur er presset, skyldes primært, at den vilde natur ikke har plads nok¹. Mens naturen på den ene side har svære vilkår, bliver vi mennesker på den anden side opfordret til og føler os tilskyndet til at bruge naturen endnu mere².

Dette dilemma er dog ikke det eneste, der presser den danske og herunder mønske natur. Med klimaforandringerne og de højere temperaturer i Sydeuropa samt en mulig udpegning som UNESCO Verdensarv på Møns Klint kan vi forudse en ny form for og potentiel øget turisme. Hvor mange turister kan naturen og vores *hotspots* holde til, og er vi gode nok til at lede turister til de mere robuste områder i naturen?

Et tredje spørgsmål og dilemma handler om vores forventninger til 'kommunen' – som en velfærdsstatslig institution. Vi lægger i høj grad vores lid og overdrager ansvaret til kommunerne. De danske kommuner kan dog, hverken nu eller i fremtiden, løfte disse forventninger til fulde. Ansvar for naturbeskyttelse bør også være regionernes, staten og ikke mindst den enkeltes ansvar. Vi skal turde kræve, at vi alle – også turisten, den lokale, erhvervsdrivende med flere – tager ansvar for ansvarlig færden i naturen.

I Møn Biosfæreområde arbejdes der med disse dilemmaer ved blandt andet at skabe større sammenhængende naturområder gennem projekter som eksempelvis Life Orchids. Til trods for dette er der brug for nye og flere løsninger, der beskytter den smukke mønske natur.

Sporløs Færd sætter fokus på de konkrete udfordringer, der er, ved folks færden i naturen på Møn. Dette er ikke en neutral eller holdningsløs proces. På Møn er et hav af følelser, erfaringer og viden knyttet til dette område. Ikke desto mindre har vores undersøgelse vist, at de involverede parter deler ideen om, at Møns natur er en værdi og værd at passe på. Men hvordan passer vi på den mønske natur samtidig med, at vi fortsat kan nyde og opleve den?

1) En rapport fra 2019 fra Aarhus Universitet konkluderer, at 95 procent af de overvågede naturtyper er i så ringe tilstand, at de er i fare for at forsvinde.

Danmarks Naturfredningsforening pointerer, at når naturområderne går tilbage, så gør arterne det også. De henviser til den danske Rødliste fra 2019, der fastslår, at 389 arter allerede er uddøde herhjemme, og yderligere 1844 arter er i fare for at forsvinde fra den danske natur.

2) Eksempelvis ved vi fra forskning, at det er helbredsmæssigt sundt for os mennesker at færdes i naturen. Derudover bruger mange også naturen for at få ro og overskud i hverdagen, mens Idrættens Analyseinstitut har kunne konstatere, at danskerne også dyrker idræt i naturen som aldrig før.

Sporløs Færd giver et bud på, hvordan man skaber den information, viden og motivation, der får naturgæster til at færdes sporløst i naturen på Møn og andre steder i landet/ verden. Sporløs Færd arbejder med en 'nudging tilgang', der bygger på formodningen om, at mennesker ønsker at gøre det rigtige. Nudging er en positive og kommunikativ måde at adfærdsregulere og påvirke holdninger. Sporløs Færd lægger vægt på oplevelser, oplysning og regler og bruger billeder og tekst til at inspirere til at handle korrekt, træffe gode valg og videreformidle budskaber.

Formål og vision

Formålet er at øge kendskabet til Sporløs Færd for alle, der færdes i naturen og i biosfæreområdet og dermed at bidrage til en moral og tænkemåde for ansvarlig adfærd, der bevarer naturen. Projektet har ydermere til formål at levere et koncept /brand, der formidler og konkretiserer denne viden, og som når ud til beboere, turister, lodsejere, handels- og turisme aktører. Visionen er at samle de signifikante aktører i en fælles bevægelse /partnerskab, hvor vi sammen løfter projektet og gør det til et stærkt brand for ansvarlig adfærd i naturen på Møn – og i hele biosfæreområdet.

Projektet har som udgangspunkt to konkrete mål/resultater:

- Et indsatskatalog med konkrete handlemuligheder til at øge og udbrede Sporløs Færd.
- Afholdelse af en konference, der samler relevante aktører til en drøftelse, kvalificering og valg af indsatser, som vi vil søge finansiering til og iværksætte.

Metode

Rapporten her er et uddrag af hovedkonklusionerne fra arbejdsgruppens undersøgelse. Undersøgelsen bygger både på et skrivebordsstudie, hvor vi har læst om, hvad andre har gjort samt på en lang række mini-, fokusgruppe og enkelt interviews primært med lokale aktører: Chefer i kommunen, turistaktører, interesseorganisationer, erhvervsdrivende, lodsejere, borgere, spejdere, gæster og naturbrugere på tirsdagsmarkeder, Folkemøde Møn og Biosfære Julebazar. De mange interviews har været en måde at udbrede konceptet og aktivere nøgleaktører og de har givet os viden om erfaringer, der allerede er gjort samt skabet ny viden og nye ideer.

Hvad er problemet?

Projektgruppen har undersøgt, hvad der er de største udfordringer ved folks færden i naturen, og 9 udfordringer står frem. De 9 er ikke en udtømmende liste, men det er dem, der vil blive behandlet i denne rapport. I appendiks er en liste over alle de udfordringer, der er nævnt i undersøgelsen. De 9 udfordringer er:

Synlige udfordringer	Strukturelle udfordringer	Tværgående udfordringer
<ul style="list-style-type: none"> • Affald • Overnatning • Toiletbesøg • Støj • Færdsel uden for stierne 	<ul style="list-style-type: none"> • Adgang og regulering i naturområderne • Mobilitet og infrastruktur 	<ul style="list-style-type: none"> • Styling, ansvar, samarbejde • Viden og kommunikation om regler og budskaber

Figur 1 Udfordringer ved folks færden i naturen

Det handler om forstyrrelse

I vores undersøgelse blev vi præsenteret for en model til at skabe yderligere forståelse for de 9 udfordringer. Modellen tydeliggør, at udfordringerne handler om forstyrrelse - i forbindelse med at mennesker gæster naturen. I modellen er der tre kategorier af forstyrrelse: 1) forstyrrelse af naturen, 2) forstyrrelse af andre gæster (der besøger naturen samtidigt), og 3) forstyrrelse af den næste gæst (der kommer efter). Se udfordringerne sat ind i modellen her:

Forstyrrelse	Naturen	Andre gæster	Næste gæst
Affald	X		X
Støj	X	X	
Overnatning	X		X
Toiletbesøg	X	X	X
Færdsel uden for stierne	X		X
Adgang og regulering	X	X	
Mobilitet/ infrastruktur	X	X	

Figur 2 Udfordringer som forstyrrelser

Del 1: Udfordringer og forslag til indsatser

På de kommende sider præsenterer vi undersøgelsens data omkring 'udfordringerne' én for én sammen med forslag til konkrete indsatser, der kan bidrage til sporløs færdsel. Alle pointer, synspunkter og indsatser, vi præsenterer, stammer fra vores undersøgelse og de interviews, vi har lavet. I tekstboksene ses et udpluk af de løsningsindsatser, vi er blevet præsenteret for. I appendiks ses den fulde liste over alle udfordringer.

Affald

Affald er uden sammenligning den udfordring, der er blevet nævnt flest gange i vores afdækning, og det er et emne, der ligger mange på sinde. I vores interviews og fokusgrupper har der været diskussioner om, hvorvidt affald i den mønske natur er et stort problem eller bare et meget tilgængeligt problem. Flere pointerer, at selvom problemet er kendt af mange, betyder det ikke nødvendigvis, at problemet er stort (i omfang). Uanset om affaldsproblemet på Møn er stort eller ej, så er det en udfordring, der er let at forholde sig til. Affald er også en udfordring, der kan mobilisere folk, og hvor holdninger kan flyttes. Affaldsproblematikken er således et oplagt område at starte med, hvis man vil forbedre folks adfærd i naturen.

Problemerne med affald handler primært om *at komme af med affald* og knytter sig til tre temaer:

Mangel på skraldespande: Mange nævner ”mangel på skraldespande” som en udfordring. I forlængelse heraf påpeger flere, at Vordingborg Kommune har reduceret antallet af skraldespande med 20 procent, og de fleste har uopfordret ytret en holdning til denne reduktion. Nogle ser reduktionen som en direkte provokation og mener, at skraldespande er en ret og noget, de betaler til via deres skat. Andre ser reduktionen som et forkert signal i forhold til turister og til den grønne omstilling. En tredje gruppe ser reduktionen som mangel på opbakning fra kommunens side og mener, at man i højere grad bør informere om sådanne beslutninger, så engagerede borgere ikke føler, at de står alene tilbage med udfordringen.

Efterladte hundeposer bliver også nævnt som en stigende udfordring på Møn. Flere påpeger, at de finder hundeposer efterladt i marker, grøftekanter og dér, hvor der plejer at være skraldespande.

Efterladt affald i naturen: Der bliver fundet meget affald i naturen og det er særligt emballage og servietter fra et *to go* måltid (købesalater, pizzabakker, engangsgrill mm.) samt cigaretskod, der bliver

fundet. Affaldet bliver i høj grad efterladt i skove, på parkeringspladser, langs vejkanter og på strande. Mere konkret bliver Jydelejjet, Møns Klint og Oddermosen nævnt som destinationer, hvor der er meget affald. Flere nævner også, at affald avler affald. Er der først efterladt ét stykke affald i naturen, efterlader andre ofte mere samme sted. Denne tendens peger på, at efterladt affald i naturen i høj grad også er et adfærdsproblem, og at det derfor ikke kun handler om antallet af skraldespande, men også om den adfærd, man selv udviser i naturen.

Adfærd eller kapacitet: Vi er blevet mødt af en tilbagevendende diskussion om, hvorvidt vi skal opdrage folk eller sikre tilgængelige løsninger i forhold til affald. Her er særligt to holdninger: De, der mener, at folk skal lære at tage deres affald med sig, og at der ligger et opdrag i at kommunikere, at det ikke er kommunens, men ens eget ansvar at holde naturen fri for affald. På den anden side lever folks forventninger om, at kommunen stiller den nødvendige kapacitet til rådighed, så man kan komme af med sit affald, når man har behov. Diskussionen om adfærd kontra kapacitet behøver ikke nødvendigvis at være en enten-eller-diskussion. Vi har mødt en spirende positiv indstilling til at opfordre folk til selv at tage deres affald med sig i stedet for at forvente, at de kan aflevere det i skraldespande ude i naturen. Særligt hvis denne indsats knyttes sammen med en større fortælling om, at vi på Møn passer på vores natur og forventer, at vores gæster gør det samme.

Forslag til indsatser om affald

Mange af de konkrete indsatser, vi er blevet introduceret til, handler om at løse affaldsproblematikken. Se enkelte forslag til indsatser i boksen.

De løsninger, der i høj grad er blevet diskuteret, har handlet om affaldssortering, og det at tage sit affald med sig. Flere af vores interessenter er gået fra skeptisk holdning til positiv overfor disse indsatser. I fremtiden bliver der desuden stillet krav til affaldssortering på offentlige arealer, hvilket øger incitamentet for at finde løsninger, der handler om netop affaldshåndtering.

Overnatning

I Danmark har vi regler for overnatning i det fri. Reglerne er blandt andet til for at undgå forstyrrelser af dyre- og planteliv.

Forslag til indsatser: Affald

- Udvikl affaldspose, der gives til alle ved første kontakt, og som man bærer sit affald i (ala Havmiljøvogterne).
- Opfordre til egen affaldspose, hvor skrald tages med hjem fra naturen.
- Eablering af bedre affaldssortering på centrale steder (offentlige), der kommunikeres ved infaldsveje.
- Udvikling af bedre affaldssortering - skilte, beholdere, affaldsservice med fokus på æstetik, der opmuntrer positiv adfærd.
- Lav et kort (fysisk og digitalt) med overblik over centrale affald-opsamlingsstationer (gerne kombineret off. toiletter og overnatningsmuligheder) på Møn.

Vores undersøgelse konstaterede imidlertid, at disse regler er uklare, og at der er en tendens til, at overnatning i naturen opfattes som *allemandsret* – som i Sverige. Flere fortæller, at de gentagende gange selv har været i dialog med folk, der telter eller camperer ulovligt for at få dem til at flytte sig. De fortæller også, at flere af disse campister ikke vidste, at de camperede/ overnattede ulovligt, da de på nettet, i TV og/ eller magasiner og reklamer havde set andre campere samme eller lignende steder. Det er især telte og autocampere [se afsnit om mobilitet], der placeres ulovligt, og ofte bliver der også lavet bålsteder i forbindelse med uautoriseret overnatning, hvilket tiltrækker endnu flere gæster.

Problemet med uautoriseret overnatning er stigende og ikke blot til gene for lokale mønboer. Den er også forstyrrende for andre naturgæster, der møder overnattende personer i stedet for natur. Desuden er den uautoriseret overnatning også støjende [se afsnit om støj].

Arbejdsgruppen har besøgt nogle udvalgte områder på Møn, der ofte benyttes til telt- og shelterovernatning. På flere af disse steder er der tydelig slitage på den omkringliggende natur blandt andet utilsigtet træfældning med tydelige mærker i træerne og bortskårne grene. Der er reduktion i den naturlige vegetation og et nedslidt bunddække. Uautoriseret overnatning er altså både en forstyrrelse af naturen, gæsterne samt den næste gæst og bunder ofte i uvidenhed og forkert/ mangel på information.

Forslag til indsatser om overnatning

For at løse udfordringerne med uautoriseret overnatning peger flere på at forbedre informationerne om, hvor man kan overnatte samt hvilke regler, der gælder for overnatning på konkrete lokationer. Derudover peger flere på, at et øget antal shelterpladser og strategisk placering af dem kan begrænse endagsturisme samt løse udfordringerne med uautoriseret overnatning i autocampere.

Toiletforhold

Toiletforhold er også en udfordring, der ligger mange *top-of-mind*, når man taler om sporløs færd i naturen. Toiletforhold, og hvor mange toiletter der skal være, har fyldt i vores undersøgelse sammen med diskussionen om, hvorvidt det er et adfærds- eller et kapacitetsproblem. Hertil findes der særligt to holdninger:

Forslag til indsatser: Overnatning

- Skilte med QR-koder evt. i shelters med information om overnatning og regler.
- Flere autoriserede shelterpladser og primitive overnatningsmuligheder for både vandrere og autocampere - Evt. i privat regi eller med besværet adgang via bil.
- Tidsbegrænset parkering for autocampere.
- Mulighed for adgang til brænde på shelterpladser.

De, som mener, at toiletforhold er et adfærdsproblem, og at det handler om at få lært og formidlet, at toiletbesøg er noget, man planlægger og orienterer sig om, inden man bevæger sig ud i naturen.

Og de, der forventer, at man kan komme på toilettet i naturen, og at det er et problem, at Vordingborg Kommune har reduceret antallet af toiletter. De mener også, at de digitale kort over toiletforhold ikke er blevet opdateret med disse reduktioner, så man kan risikere at gå forgæves. Flere pointerer, at lukning af toiletter og ikke-opdaterede oversigter medfører flere efterladenskaber i naturen.

Uanset holdning er der enighed blandt vores interessenter om, at toiletpapir og efterladenskaber i naturen er meget generende og et problem. Det er i høj grad en forstyrrelse af *den næste gæst* og flere beskriver, hvordan de under deres færden i naturen har oplevet at måtte manøvrere uden om efterladenskaber. Problemet beskrives som særligt stort på Oddermosen, langs Camønoen og i Klinteskoven i afstand fra Geocenter Møns Klint.

Forslag til indsatser om toiletforhold

Vi er blevet præsenteret for indsatser, der handler om at etablere *samarbejde* med eksempelvis kirker og offentlige matrikler om deres toiletfaciliteter. Sådanne samarbejder findes dog allerede og spørgsmålet er, om løsningen på toiletforholdene er øget kapacitet. Flere peger på, at det er et adfærdsproblem, og at indsatser bør handle om at ændre adfærd og forventninger hos naturgæster.

Forslag til indsatser: Toiletforhold

- Opfordre til at benytte ressourcer på offentlige matrikler.
- Opfordre til at medbringe egen feltspade
- Samarbejde med kirkerne
- En pulje, som private lodsejere kan søge til etablering af muldtoiletter for vandrere

Støj

Støj er i ordets bogstavelige forstand en forstyrrelse. I relation til Sporløs Færd er støj både en forstyrrelse af faunaen og en forstyrrelse af andre gæster. I vores afdækning bliver følgende nævnt som eksempler på støj: Shelterpladser der benyttes som festpladser, maskiner, biler, grupper af mountainbikeryttere, snakkesalige vandrere, musik mm. Eksemplerne er både larmende for dyrelivet og for naturgæster, der kommer for en *stille oplevelse*.

Forslag til indsatser om støj

For at løse støjfordringerne peger flere på et behov for at lave regler for, hvornår der må 'støjes' i naturen. Mere konkret foreslås et tidsrum for, hvornår man må bruge maskiner, høre musik mm. samt at der etableres mødesteder til grupper. Hertil også at der oprettes stillezoner, i områder hvor der eksempelvis er reder med sjældne fugle eller kort afstand til naboer.

Forslag til indsatser: Støj

- Tidsinterval for støj.
- Oprettelsen af stillezoner.
- Fortælle hvad man får ud af at være stille.
- Robuste uendørspladser til "leg og larm".

Færdsel uden for stierne

Vidste du, at du i de offentligt ejede skove må færdes uden for stierne, **men** at det kan have en forstyrrende effekt og lede til en uhensigtsmæssig ned-trampning af sjældne urter.

Se reglerne for færden i naturen her:

https://naturstyrelsen.dk/media/279416/naturen-maa-gerne-betraedes-men-traed-varsomt_web.pdf

Vi konstaterer, at der er mange naturgæster, der ikke kender reglerne for færden i naturen - herunder forskel på offentlige og privatejede arealer. At færdes uden for stierne er en forstyrrelse af naturen særligt for dyre- og planteliv samt af andre gæster. Færden udenfor stier eller afmærkede områder kan medføre nedtrampning af sjældne plantearter og afgrøder, påvirkning af dyrenes adfærdsmønstre eller ulovligt ophold på privat grund. I relation til sidstnævnte er særligt Nyord og lodsejernes marker generet af indtrængere.

Forslag til indsatser om færden uden for stierne

Der er to hovedoverskrifter for indsatser omkring færden uden for stierne: Den ene er *oplysning* og handler om at fortælle naturgæsterne om gevinsterne ved og nødvendigheden af at blive på stierne. Den anden er *guidning* og handler om, at det skal være naturligt, at naturgæsterne bliver på stierne.

Forslag til indsatser: Færden uden for stierne

- Oplysning om gevinst og det man passer på ved at blive på stierne.
- Styr gæsterne ved at indrette faciliteter, stier og parkering på en særlig måde.
- Afmærkede ruter vises på digitale platforme og fysiske skilte.

Adgang til og regulering af naturområderne

Mange mennesker besøger de samme områder i den mønske natur. Dette er en udfordring, da disse områder er eller bliver sårbare på grund af slitage. Der er behov for regulering og styring af naturgæsternes adgang til naturområderne og spredning i forhold til sæsoner.

Tryk på sårbare områder: Der er særligt pres på de mønske *hotspots*; Møns Klint, Klinteskoven, Liselund, Ulvshale og Nyord. Der er diskussion om og forskellige holdninger til behovet for

geografisk spredning af menneskemængderne, og at trykket tages af de sårbare områder og fordeles til mere robuste dele af naturen. Adgangen til den sårbare natur mangler styring - ikke mindst med tanke på de fremtidige scenarier, vi har beskrevet tidligere. Det er blevet diskuteret, hvorvidt man kan have forskellig adgang i høj- og lavsæson, så turisten i højsæsonen tilbydes en mere designet/styret oplevelse af naturområderne, samtidig med at de lokale har adgang året rundt. Derudover har mulighederne for at skabe mere (robust) natur også været diskuteret, samt hvordan andre natur- og boligområder vil blive påvirket, hvis man spreder turismen ud over større naturarealer og dele af Møn.

Tryk på sommersæson: Mængden af gæster i naturen på Møn er særlig stor i sommerhalvåret. Dette er en udfordring, fordi de store menneskemængder forstyrrer hinanden og naturen. Der er behov for, at turisterne fordeles til de såkaldte skuldere sæsoner, altså til foråret og efteråret, så kapaciteten udnyttes bedre, flere gæster sikres en *stille* naturoplevelse og slitagen på naturen begrænses. I relation hertil kan man også rette fokus mod at tiltrække de turister, der i høj grad allerede kan identificere sig med tankegangen bag Sporløs Færd.

Forslag til indsatser om adgang og regulering

Vi er blevet mødt af flere indsatser, der handler om at pålægge naturgæsterne forskellige slags afgifter. Derudover også af indsatser, der handler om at etablere mere robust natur og flytte turisterne hertil – blandet andet ved at skabe friktion for at besværliggøre adgang til sårbar natur samt gøre det mere attraktivt at besøge den robuste natur. En inspirationskilde er rapporten 'Outdoor-turismens aktiviteter og aftryk i naturen', der er en del af projektet [Vild med Natur – bæredygtig outdoor](#)

[oplevelsesudvikling](#), som er et samarbejde mellem Destination Sydkyst Danmark, Destination Sjælland og Dansk Kyst- og Naturturisme. Rapporten fremhæver vigtigheden af at bruge målemetoder til at indsamle et faktisk datagrundlag omkring antallet af besøgende i naturen, for på den måde at kunne planlægge aktiviteter og samtidig beskytte naturen bedre (<https://www.kystognaturturisme.dk/dansk-kyst-og-naturturisme/nyheder/ny-rapport-maaling-af-outdoor-turismens-aftryk-skal-sikre-baeredygtige-naturoplevelser>). I projektet var Vordingborg Kommune, Falster Stabsskovdistrikt, Nationalpark Mols Bjerge og universiteterne inddraget.

Forslag til indsatser: Adgang og regulering

- Parkering uden for Klinteskoven med forhåndsbooking.
- Roadpricing for at minimere autocampere.
- Zonering - fokus på adgang til sårbar natur.
- Støt op om udlejning af elcykler.
- Stil bilen centralt og tag shuttlebussen eller el-cyklen.
- Kanaliseringsstrategi - fokus på hvor vi viser folk hen i naturen.
- Skiftende åbningstider (At der holdes åbent i skuldere sæsonen)
- Skab mere robust natur og gør den attraktiv at besøge med gode faciliteter.

Mobilitet og infrastruktur

Motortrafik er en af udfordringerne under mobilitet og infrastruktur. Møn er en ø med snoede veje, ældre vejsystemer og brostensgader. Den store mængde biler og autocampere presser vejene - særligt i turistsæsonen. Motortrafik forstyrrer både natur og mennesker samt oplevelsen af et roligt ø-liv. Det er også en stigende udfordring, at autocampere parkerer og gør uhensigtsmæssig lejrslagning. De generer både naturen, andre naturgæster og lokale mønboer [se overnatning]. Der er behov for at regulere, hvor de må parkere. En sådan regulering kræver politisk behandling, og hjemmel til at begrænse autocampere vil kræve en lovændring.

En anden udfordring i forbindelse med mobilitet og infrastruktur handler om adgang til cykel- og gangstier samt offentlig transport. Begge dele er en mangelvare på Møn, og der er behov for at fremme cykelturismen. Manglen på cykelstier og offentlig transport er med til at fastholde den tætte biltrafik på øen, og der er behov for, at man fra politisk side undlader at træffe beslutninger, der modvirker den trafikale, grønne omstilling. Igennem de seneste fire år har forskellige indsatser på området være forsøgt. I sommerhalvåret har der eksempelvis været indsat busser med startsted i Stege til at servicere turisterne.

Forslag til indsatser om mobilitet og infrastruktur

Af de udfordringer, vi præsenterer i rapporten, er mobilitet og infrastruktur et af de mere strategiske områder. Løsninger må derfor også handle om politiske initiativer og strategier. Der er især behov for at prioritere bæredygtige og grønne mobilitetsformer.

Forslag til indsatser: Mobilitet og infrastruktur

- Udlægge cykelstier.
- Tilbyd udlejning af elcykler.
- Ensret veje.
- Stil bilen ved Mønbroen og tag elbussen til turistattraktioner.
- Gør det muligt for privat beboere at etablere parkering til autocampere på egen grund.

Styring, ansvar og samarbejde

En central udfordring, der går på tværs af de udfordringer, vi hidtil har nævnt, handler om behovet for kommunal retning, styring og samarbejde. Eksempelvis har vi gentagende gange mødt spørgsmål som: *Hvordan sikrer vi os, at vi har drift til at passe på naturen, hvis vi får udpegningen som UNESCOs verdensarv, og hvad er politikernes holdning til, hvordan vi skal håndtere en øget turisme?* Der er behov for, at nogen går foran, tager et ansvar og udstikker en retning.

Er dette mon en trampesti eller kan jeg forvente slået græs, hvem sikrer fornuftig passage på lodsejeres jord, og er de okay med, at man færdes på deres jord? Sådanne spørgsmål opstår i manglen på klare regler og rammer for, hvem der har ansvaret for hvilke områder og opgaver. Der er behov for en tydelig rolle- og ansvarsfordeling (særligt i forhold til drift og vedligeholdelse). Der bliver efterspurgt klare aftaler, forventningsafstemninger og intern koordinering for at kunne imødekomme naturgæsters forventninger og spørgsmål - enten via dialog eller via drift. I relation til drift er der også er en udfordrende tendens til, at anlæg prioriteres over drift. Alt for ofte gives penge til nye projekter, men ikke til at drifte dem. Dette er en udfordring, fordi det bliver svært at opretholde den ønskede standard og de forventninger, folk har til nye projekter og tiltag.

Et vigtigt aspekt handler om behovet for et øget samarbejde med og inddragelse af både lokale mønboer, foreninger, organisationer og biosfæreambassadører. Dette kan være en måde at arbejde med styring og koordinering og udbrede ansvaret for god adfærd i naturen.

Forslag til indsatser om styring, ansvar og samarbejde

Dette område er et af de mere tværgående og flere peger på, at løsningerne ligger i at få en tydelig kommunal strategi samt i at allokere flere ressourcer – særligt til drift. I relation til *samarbejde* handler en række indsatsforslag om at skabe strukturerede aftaler for, hvordan borgere – børn som voksne – kan bidrage.

Viden og kommunikation

En anden og tværgående udfordring handler om kommunikation og viden. Reglerne for færden i naturen fremstår komplekse, og folk mangler viden om disse regler samt om den natur, de oplever og kan passe på. Heri ligger en kommunikationsopgave og et behov for at få regler og viden ud til folk på en positiv og motiverende måde. Der skal kommunikeres på flere sprog om konkrete adfærdsregler og naturoplevelser [se afsnit Del 3]. Der er brug for at inspirere til god adfærd, og for at den gode adfærd spred sig som snebolde, der ruller.

Forslag til indsatser: Styring, ansvar og samarbejde

- En kommunal strategi med en tydelig retning og ansvarsfordeling.
- Farvekodet afmærkninger der angiver, hvad du kan forvente i naturen.
- Allokering af ressourcer til at holde GISdata opdateret
- Ét sted og én oversigt over ressourcer i kommunen.
- Afsæt midler til drift
- Genetabler MønRangers
- Opsynsfolk med bemyndigelse.
- Lokale biosfæreambassadører som et korps, der informerer gæster om 'spørløs færd'.
- Involver lokale erhverv/ firmaer til at donere penge til indsatser.
- Uddannelse af frontpersonale (turisme, handel, overnatning, besøgssteder), der møder gæster og borgere på øen.
- Bedre datagrundlag vedrørende naturgæster.

Forslag til indsatser om viden og kommunikation

Vi er gentagne gange blevet mødt af ideen om at lave en kampagne med én fælles stemme som kommunikeres på en række platforme, og som rækker udover kommunegrænsen. Kampagnen skal involvere og påvirke aktører og naturgæster på tværs af områder og interesseflader, være på flere sprog og formidle et kodeks for opførsel samt det særlige, vi skal passe på. Den skal være inspirerende, humoristisk og kommunikere om det positive. Man kunne lade sig inspirere af Friluftsrådets Kampagne ”Oplev Mere – Brug Naturen”

(<http://www.oplevmere.nu/>). Denne kampagne er et godt eksempel på en nudging tilgang, der sætter fokus på, hvordan man kan opleve mere i naturen med afsæt i specifikke naturområder/lokationer - så som skov, hav, åbent land, strand med mere - og som samtidig kommunikerer reglerne på disse lokationer. I den forbindelse er der også opstået ideen om at

have et kodeks / løfte, der kommunikeres til både borgere og gæster, og som kæder ansvarlig færden sammen med den unikke, sårbare natur. Inspirationen kommer blandt andet fra Palau Island, hvor et sådant løfte, er bygget ind i landets visumproces, og hvor udviklingen af det bygger på gamle myter og inddrager de lokale børn i formidlingen (<https://palaupledge.com/>). På Island er det Visit Iceland, der formidler et løfte, som turister kan klikke af, når de gæster øen (<https://pledge.visiticeland.com/>). I Vadehavet Nationalpark har de også en inspirerende guide til færd i naturen, som tager udgangspunkt i 'oplevelsen' og beskriver både lokale naturtyper og dyrearter samt de regler for færd i naturen, der knytter sig til denne aktivitet (https://issuu.com/nationalpark_vadehavet/docs/code_of_conduct_06).

I forhold til viden og kommunikation er det blevet påpeget, at der er brug for naturdannelse, der bør formidles ved *frontlinjen*, altså der hvor naturgæster møder frontpersoner /et ansigt, når de kommer til Møn samt blandt børn og unge. Børn og unge er en hel central målgruppe at involvere. De udgør fremtidens borgere og naturgæster, og det er afgørende at lave indsatser for dem, så forholdet til naturen og heraf den ansvarlige færden udvikles og formidles så tidligt som muligt.

Forslag til indsatser: Viden og kommunikation

- En kampagne, der når langt ud på en positiv måde, og som fortæller om vores fantastiske natur og den enkeltes ansvar.
- Indsats overfor børn og unge som særlig vigtigt målgruppe.
- Udvikling af et kodeks/løfte for Sporløs Færd, der kædes sammen med at bevæge sig/besøge Møn Biosfære og den lokale natur.
- Pop-up dialoger ala cookies/information via app og bookingbekræftelser
- Information formidlet af frontpersoner indenfor turisme og handel, der møder gæsterne ansigt-til-ansigt.
- Inddragelse af proaktive borgere/ lodsejere.

Opsummering: Behov for viden, afstemning og kommunikation

Vi har i de foregående afsnit præsenteret – meget forskellige – udfordringer, der skaber forstyrrelser for både natur, gæster og den næste gæst. Fælles for udfordringerne er, at de alle i mere eller mindre grad afspejler følgende 3 behov:

Oplysning/ viden - Forventningsafstemning - Kommunikation

En del af udfordringerne indeholder en beskrivelse af adfærd, der bunder i **uvidenhed** om:

- **Regler:** For færdsel i naturen
- **Påvirkning:** Af naturen, andre gæster, den næste gæst
- **Alternativer:** Til den uhensigtsmæssige og ikke sporløse adfærd

Der er også behov for at **forventningsafstemme**, - både inden man kommer til naturen, og mens man er i naturen. At forventningsafstemme er en måde at starte dialog og klargøre, hvordan man skal agere som naturgæst. Der skal forventningsafstemme om særligt tre områder:

- **Tilgængelighed:** I og omkring naturen
- **Ressourcer:** I og til naturen
- **Adfærd:** I og omkring naturen

Der er også brug for bedre kommunikation fra og imellem de forskellige aktører, og at der i højere grad kommunikeres om:

- **Fortællingen om den unikke mønske natur**
- **Læringen om hvordan man bør færdes i naturen**
- **Baggrunden for politiske beslutninger**

Del 2: Sporløs Færd – Indhold og tilgang

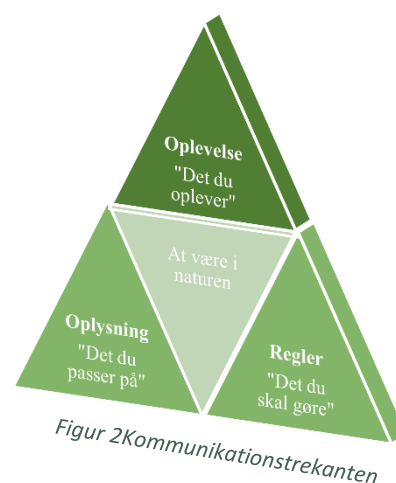
I denne del 2 sætter vi fokus på, hvad vi vil videregive, når vi formidler om Sporløs Færd.

Naturen er populær, og folk vil gerne ud i den. Med tv-programmer som blandt andre 'Alene i vildmarken' er naturlivet blevet attraktivt, og vi vil i høj grad gerne bruge naturens ressourcer til at få gode oplevelser. Til den ultimative naturoplevelse med overnatning i det fri og mad over bål hører der regler. Disse er beskrevet i Naturbeskyttelsesloven

(<https://www.retsinformation.dk/eli/Ita/2019/240>). Denne lov er nok sjældent det første, man tænker på, når skumfiduserne bobler over bålet. Samtidig kan det være svært at forstå, hvorfor disse regler findes. Hvorfor må jeg ikke sidde i mit telt i første parket til Østersøen eller knække grene af til mit bål? Hvordan slider det på naturen, at jeg sidder her og nyder livet i ro og fred? Sådanne tanker er udbredte, og de tydeliggør, at der til naturoplevelser ofte hører regler, som vi måske ikke kender, og at der er en årsag til disse regler, som vi måske ikke forstår. Den kobling vil vi adressere med Sporløs Færd: Forbindelsen mellem oplevelse, regler og oplysning.

En ny tilgang: Kommunikationstrekanten

Sporløs Færd tilbyder en tilgang til kommunikation om ansvarlig færds i naturen. Tilgangen tager afsæt i den oplevelse, naturgæsten står overfor eller midt i. Formidling af oplevelsen kobles med information om reglerne og baggrunden for reglerne - altså om den natur eller de arter, som naturgæsten står overfor og kan være med til at passe på. Ideelt set formidles regler og baggrunden for regler dér, hvor man som naturgæst har sin oplevelse - eller hvor man undersøger/planlægger/bestiller sin oplevelse. Ideen bag denne tilgang er, at en øget bevidsthed om det mønske natur- og dyreliv skaber en øget stolthed og respekt og heraf lyst til at værne om naturen.

Sporløs Færd er således mere end de konkrete indsatser/ løsningsforslag, der præsenteres i rapporten. Det er en tilgang, der peger fremad og indeholder en relaterbar fortælling, der med en positiv tone formidler den naturadfærd, der balancerer benyttelse og beskyttelse.

Del 3: Sporløs Færd – Formidling og udrulning

I denne sidste del beskriver vi konkrete ideer og forslag til, hvordan vi kan formidle Sporløs Færd. Derudover præsenterer vi også nogle tanker om økonomien bag Sporløs Færd.

Det er vores intention, at Sporløs Færd bliver et stærkt brand for naturværdssættelse og potentiel en 'søjle' i Møn Biosfære. Sporløs Færd er ikke et kommunalt projekt med fastlagt finansiering og afgrænset varighed. Sporløs Færd er noget, vi løfter i fællesskab, og alle kan bidrage til at udbrede konceptet: Både via den mundtlige fortælling, via konkrete handlinger i det daglige og via initiativer, der gør det nemt for alle at handle korrekt. Der findes allerede en række regler om færden og adfærd

i naturen samt på privat og offentlig ejendom. Alligevel har vi udfordringer. Sporløs Færd er derfor ikke et koncept for flere regler men starten på en god dialog om de regler, der allerede findes og heraf en dialog om god adfærd i naturen. Det er en fortælling om, hvor stolte vi er over den lokale natur – en fortælling, der skal bredes ud, gøres stærk og blive en fortælling mønboer og naturgæster ser sig selv i. Det er en tilgang, der skal inspirere; både til at være en del af noget godt og til at handle sporløst af egen fri vilje. Sporløs Færd formidler:

- Via en positiv vinkel
- Med humor
- Enkelt
- Ansvar
- Oplevelse
- Oplysning
- Regler

Sporløs Færd skal formidles ved ”frontlinjen” – dér hvor naturgæsterne møder de lokale og naturen. Formidlingen af Sporløs Færd skal fokuseres om fysiske lokaliteter, digitalformidling og begivenheder. I skemaet på næste side ses en mere detaljeret liste over konkrete steder, Sporløs Færd kan formidles.

Fysiske lokaliteter	Digitalt	Begivenheder
- Butikker med <i>outdoor</i> og mad	- Der hvor naturgæsterne søger information	- Tirsdagsmarked
- Detailhandel	- Sociale medier	- Folkemøde
- Seværdigheder/ Turistattraktioner	- Facebook	- Kræmmermarked
- Restauranter	- Instagram	- Madmarked
- Sommerhuse	- TikTok	- Æblernes dag
- Turistinformationer	- Snapchat	- Sildemarked
- Fortsat sammen med Camøno-kortet	- Via influencers	- Julebazar
- Ved Møns indfaldsveje	- Biografen	
	- Reklamefilm	
	- Arter.dk	
	- Vordingborgs SmartTip App	
	- Nyhedsbreve	

Meget af den formidling der er i/ omkring naturen er på dansk og retter sig mod voksne. Sporløs Færd vil udvide denne målgruppe og gøre en ekstra indsats for at involvere børn og unge. De er vores fremtid, og i Sporløs Færd tror vi på, at de er afgørende ambassadører. At have god adfærd i naturen,

skal derfor i høj grad formidles på en måde, der henvender sig til de unge, så de har mulighed for at videregive budskabet til andre – også de voksne omkring dem. Formidlingen skal ikke blot være i *ungehøjde*, den skal også være på flere sprog og henvende sig til turister. Sporløs Færd skal have en bred appel og være til alle også beboere, turismeaktører og erhvervsdrivende og dem, der allerede har god adfærd. At færdes sporløst er i sig selv alles ansvar, og det er vigtigt, at Sporløs Færd tænkes som et bredt samarbejde, der går på tværs af geografiske og organisatoriske områder. Mange aktører (erhvervsliv, destinationsselskaber, Biosfære-ambassadører, naturvejledere med flere) skal inddrages i formidlingen og opfordres til at udbrede budskabet via deres netværk.

Økonomi og realisering af indsatser

Det har fra starten ligget klart, at fremtidige indsatser under Sporløs Færd ikke som udgangspunkt kan finansieres via kommunens driftsbudgetter. Vordingborg Kommunes nuværende økonomi er presset med råderumskatalog, indkøbs- og ansættelsesstop, og kommunen står overfor store spareøvelser. Det er derfor målet at tage et mere tværgående og innovativt syn på, hvordan målsætninger og indsatser i Sporløs Færd kan løftes økonomisk nu og på sigt.

I første omgang bliver der udvalgt to indsatsområder, som der søges penge til. I udvælgelsen lægges der vægt på, hvilke der kan fondes, og hvad der kan lade sig gøre i overskuelig fremtid Pengene søges i Den Strategiske Udviklingspulje i kommunen og hos andre fonde.

Gennemførelsen af indsatser kommer til at baserer sig på et miks af puljemidler, fondsmidler og private midler. Desuden skal der etableres partnerskaber, hvor det giver mening samt inddrages biosfæreambassadører og lokale borgere i forhold til frivillige indsatser. Der vil også indgås samarbejde med relevante områder/ansatte i kommunen (f.eks. indenfor affald, havne, skole, turisme m.fl.), med fokus på at udvide de indsatser, der allerede er, således de bliver relevante for udbredelsen af Sporløs Færd.

Hovedkonklusioner

Arbejdsgruppen bag sporløs færd har på et stærkt metodisk grundlag undersøgt de udfordringer, der er ved folks færden i naturen på Møn for hermed at kunne stille skarpt på hvilke indsatser, der kan bidrage til bedre adfærd i naturen og et mere balanceret forhold mellem benyttelse og beskyttelse.

Udfordringer: Det er tydeligt, at der er mange forventninger og holdninger til *natur* og til hvem, der har ansvaret for den. Alligevel er der klar enighed om, at den mønske natur er noget særligt og værd

at passe på. Der er dog en stribe udfordringer, der forstyrrer naturen og modvirker, at den passes på. De 9 udfordringer vi har behandlet i rapporten er: Affald, overnatning, toiletbesøg, støj, færden uden for stierne, adgang og regulering, mobilitet og infrastruktur, styring, ansvar og samarbejde samt viden og kommunikation.

Tilgang: En nærmere undersøgelse af de 9 udfordringer har tydeliggjort, at der er et stort behov for mere information/ viden, forventningsafstemninger og øget kommunikation. Disse behov kalder på en ny tilgang til naturadfærd, og dét vil Sporløs Færd bidrage med. Sporløs Færd formidler via kommunikationstrekanten således at vi tager afsæt i folks oplevelser og tilkobler information om regler samt oplysning om den natur, man passer på ved at overholde reglerne. Ideen bag denne tilgang/ model er at øge naturgængernes tilknytning til naturen og heraf lyst til at passe på den.

Indsatser: Sporløs Færd skal udmunde i konkrete indsatser, der sætter handling bag ord. I denne rapport præsenterer vi en række forskellige indsatser, der kan bidrage til at bevare den mønske natur. Det står klart, at én indsats ikke løser alle udfordringer. Der er behov for at kombinere indsatser så man sigter mod at løse flere udfordringer på forskellige niveauer. Læs mere i *Sporløs Indsatskatalog 2024* og *appendiks* til denne rapport.